

פתרון הבחינה בתנ"ך יחידה חמישית - מועד קיץ 2008

שאלונים: 001102, 205

מוגש על-ידי: דנית בר-אור סבאג, אלי לוי, חוה צדוק וגליה סמו
מורים לתנ"ך ברשת בתי הספר של יואל גבע

פרק ראשון

על הנבחן לענות על שתי שאלות

שאלה מספר 1 – סיפורי אבות

א. (1) בקשת בנות צלפחד הייתה לרשת את אביהן.

שני הטיעונים לבקשה זו הם:

- צלפחד לא לקח חלק במרד של קורח ועדתו, ולפיכך ליורשיו מגיעה נחלה.
 - העובדה שאין לצלפחד בנים, לא אמורה לגרום לשמו להיגרע מקרב משפחתו.
- (2) בקשת בנות צלפחד נענתה, והן זכו לרשת את אביהן ולקבל נחלה.
"חוקת המשפט" שנקבעה בעקבות פרשה זו היא שאם אדם מת ואין לו בנים, בנותיו יורשות אותו. אם אין לו ילדים כלל, קרובי משפחתו (בהתאם לקרבתם) יירשו אותו.

ב. (1) **הקושי** הוא שאם בנות צלפחד תינשאנה לגברים שלא משבטן יפגע הדבר בשבט,

משום שנחלתן תעבור לרשותו של שבט אחר.

(2) **הפיתרון**: בנות צלפחד מחוייבות להינשא אך ורק בתוך השבט אליו הן שייכות.

שאלה מספר 2- סיפורי אבות

א. (1) בשני הכתובים הנעל מסמלת אדנות ובעלות.

תשובה אפשרית נוספת: בשני הכתובים הנעל סמל להסכם.

(2) החליצה מתבצעת ע"י האשה שהיבם מסרב לייבמה, ומטרתה להשפיל את היבם

המסרב (האשה יורקת בפניו ומצהירה, כי הוא סירב לייבמה).

שליפת הנעל, לעומת זאת, מתבצעת ע"י האדם המעביר את זכויותיו לאדם אחר.

מכאן שמטרת השליפה היא לסמל העברת בעלות על קניין.

ב. השינוי החברתי הוא התרופפות של המשטר הפטריאכלי:
בעוד שבחוק הייבום קיימת התרופפות במשטר זה, שכן קיימת אפשרות לסרב, במגילת רות גם קרוב משפחה רחוק אינו מסרב לגאול.
כמו כן בחוק הייבום קיים טקס חליצה, המהווה השפלה לייבם המסרב, טקס שאינו נזכר במגילת רות.

שאלה מספר 3 – מעמד האישה

א. (1) ה' מצווה על אברהם לבתר שלושה בע"ח ולהציב את בתריהם זה מול זה, וכן הוא מצווה עליו לקחת תור וגוזל, אותם אין לבתר.
הביאור: שלושת בע"ח המבותרים מסמלים שלושה דורות שהיו משועבדים במצרים, ואילו הציפורים שלא בותרו מסמלות את הדור הרביעי שיצא לחופשי ויחזור לארץ-יציאת מצרים.
(2) מחוק חמורבי לומד זקוביץ, שבשימוש בשלושה בע"ח שבותרו, והציפור שלא בותרה המייצגים את שיעבוד ויציאת מצריים נסמך על מסורת משפטית קדומה לפיה, עבד משועבד שלוש שנים ובשנה הרביעית משתחרר.

ב. (1) **הקשר הוא:** שאלה ותשובה / בקשה והבטחה. בפסוק 8 אברהם שואל:
"במה אדע כי אירשנה?!" איך אני אדע שבאמת ארש את הארץ? ובפס' 17-21 אלוהים מתחייב לתת את הארץ לזרעו של אברהם על ידי מעבר בין הבתרים.
(2) בפס' 17 יש בתחילה חשכה ועלטה אך סוף הפסוק מתאר את לפיד האש / מקור האור שמייצג את ה'. ה' העובר בין הבתרים.
המסר הוא שהאל מושיע מצרה וממצוקה, ולמרות שבעתיד תבוא עבדות על עם ישראל, ה' יגאל אותו מעבדותו.

פרק שני

על הנבחן לענות על שלוש שאלות

שאלה מספר 4 – סיפורי אבות

א. החלק הראשון של פרק י"ב (1-9) מציג את אברם כמאמין גדול באל וכאיש משפחה מסור:

הנבחן נדרש להציג שתיים מהדוגמאות הבאות:

- ה' מדבר אל אברם ומבטיח לו הבטחות שיגן עליו ויתן לזרעו את הארץ.
- "וילך אברם כאשר דבר אליו ה'" (פס' 4) - אברם מציית ללא היסוס, מיד לפקודת ה' ללכת. (ניתן היה להתייחס גם לגילו המופלג).
- אברם לוקח איתו את משפחתו, כולל בן אחיו.
- אברם בונה מזבח לה'.

הקושי הוא שבחלקו השני של פרק י"ב (פס' 10-20) אברהם מוצג כקטן אמונה, אינו בוטח בה' שיצילו, משתמש בתכסיסים שגובלים באי-מוסריות ומפקיר את אשתו: הנבחן נדרש להציג שתיים מהדוגמאות הבאות:

- "ויהי רעב בארץ וירד אברם מצריימה" (פס' 10) - אברם אינו בוטח בה' שיכלכל אותו בארץ בתקופת הרעב.
- "אמרי נא אחותי את למען ייטב לי בעבורך... ולאברם היטיב עבורה ויהי לו צאן ובקר..." (פס' 13,16). אברם מוכן להפקיר את אשתו לחסדי גברים זרים, והוא מקבל עבורה מתנות ורכוש רב.

ב. צ' אדר מיישב קושי זה באמרו שהמחבר לא רצה לתאר את אברהם כדמות אידיאלית. הוא רצה שנכיר את אברהם כדמות שיש בה צדדים שונים: לעיתים אברהם התנהג כמאמין אידיאלי ולעיתים היה קטן אמונה ומוסריותו הועמדה בספק. כלומר, המחבר רצה לתאר את אברהם באור אנושי, ולא על אנושי.

שאלה מספר 5 – סיפורי האבות

א. (1) המגמה הפולמוסית: ארץ ישראל שייכת לעם ישראל בזכות, בעלותו עליה היא חוקית וכשרה לחלוטין. זאת בניגוד לעמדת הגויים, כי עם ישראל כבש את ארץ ישראל בכוח ובאלימות, הוא אינו הבעלים הלגיטימי של הארץ.

- (2) אלמנטים פולמוסיים בסיפור (על הנבחן היה לציין שלושה מהפרטים הבאים):
- אברהם מכונה "גֵר וְתוֹשֵׁב", כלומר מבחינה משפטית אין לו בעלות על הקרקע, מעמד שאברהם מבקש לשנות באמצעות קניית הנחלה.
 - אברהם מתעקש לקנות את מערת המכפלה בכסף מלא, למרות הצעת עפרון לתת לו את המערה בחינם. פרט זה מדגיש שעם ישראל לא כפה על הגויים למכור להם אדמות.
 - הקנייה מתבצעת בפני עדים, פרט המעניק לרכישה תוקף משפטי.
 - מצויינים שם המוכר וסכום הכסף המדויק, פרט המעניק משנה תוקף לחוקיות המכירה.
 - מוקם מבנה קבע, המעניק אחיזה על הקרקע: אברהם בונה אחוזת קבר.
- ב. מקומות אלה היו ערי בירה בממלכות ישראל, כלומר הייתה להן חשיבות לאומית ודתית רבה. לכן סופר, דווקא לגביהן, כי הן נקנו באופן חוקי.
- בראשית כ"ג 19- אברהם קובר את שרה אשתו במערכת המכפלה "היא חברון בארץ כנען"- חברון הייתה עיר בירה ביהודה בתקופת דוד.
 - בראשית ל"ג 18-19: "ויבוא יעקב שלם עיר שכם"- שכם הייתה עיר בירה בממלכת ישראל.
 - שמואל ב' כ"ד, 24-25: "ויאמר המלך אל ארונה לא, כי קנה אקנה מאיתך במחיר...ויקן דוד את הגורן...ויבן שם דוד מזבח לה'..." דוד קונה את גורן ארונה (ירושלים) ובונה שם מזבח לה'.
 - מלכים א' ט"ז, 23-24: "...מלך עמרי על ישראל...ויקן את ההר שומרון מאת שמר בכיכרים כסף ויבן את העיר אשר בנה..." שומרון הופכת לבירת ישראל מתקופת עמרי.

שאלה מספר 6 – מעמד האישה

- א. (1) עפ"י רש"י, התרפים שימשו לעבודה זרה. בפס' 30 בפרק ל"א מאשים לבן את יעקב בגנבת אלהין, קרי התרפים היו אלוהיו של לבן, להם סגד.
- (2) לדעת רש"י רחל פעלה בצדק בכך שגנבה את התרפים של אביה, כי מטרתה הייתה מטרה נעלה - לגרום לאביה להפסיק לעבוד עבודה זרה.

- ב. (1) הקושי שמוצא רמב"ן בפירושו של רש"י בשמ"א י"ט, 13 הוא: אם פירוש המילה תרפים הוא עבודה זרה, כיצד יתכן שבביתו של דוד המלך היו תרפים, בהם השתמשה מיכל כדי לסייע לדוד להימלט מפני שאול (מיכל שמה את התרפים במיטתו של דוד וכך טענה בפני אנשי שאול כי הוא חולה וישן).
- (2) פתרונו של רמב"ן הוא שהתרפים היו כלים שבעזרתם ניחשו וגילו את העתיד לקרות. הוא גוזר את המילה "תרפים" מהמילה "רף" חלש- כלומר כלים באמצעותם אפשר היה לגלות את העתיד (עד גבול מסויים)

שאלה מספר 7 – מעמד האישה

א. מעמדה של האמה בשמות שונה ממעמדה של האמה בספר דברים. בספר דברים מעמדה של האמה זהה לזה של העבד, לעומת זאת בספר שמות מעמדה של האמה אינו שווה לזה של העבד.

על התלמיד היה לציין שתיים מהראיות הבאות:

- אמה עבריה בשמות אינה משתחררת: "וכי ימכור איש את ביתו לאמה לא תצא כצאת העבדים" לעומת זאת אמה בספר דברים משתחררת בשנה ה-7 כמו העבד: "כי ימכר לך אחיך העברי או העבריה ועבדך ששנים ובשנה השביעית תשלחנה חופשי מעמך"
- אמה בספר שמות אינה נרצעת, לעומת זאת בדברים אמה יכולה להירצע ולהיות אמת עולם: "ולקחת את המרצע... והיה לך עבד עולם ואף לאמתך תעשה כך.."
- אמה בספר שמות מיועדת לנישואים: "אם רעה בעיני אדוניה אשר לו יעדה והפדה... ואם לבנו ייעדנה..." ואילו בדברים היא מיועדת לעבודה: "ועבדך שש שנים..."

ב. לפי האפשרות הראשונה פירוש המילים "שלוש אלה" הוא:

שארה (מזון), כסותה (ביגוד), ועונתה (תנאי מגורים או יחסי אישות). כלומר, אם האדון נושא את האמה לאשה, ולאחר מכן הוא נושא אשה נוספת ולא מספק לאמה את שלוש אלה, האמה משוחררת ללא כל קשר לחובותיו של אביה.

לפי האפשרות השנייה פירוש המילים שלוש אלה הוא:

במידה והאדון לא מקיים את אחד התנאים הרשומים בחוקים והם:

- לא נישא לאמה ולא מאפשר לה להיפדות.
- משיא אותה לבנו, אך לא נותן לה את זכויותיה כאישה נשואה.

- נושא אותה לאשה ואחר כך נושא אשה נוספת ופוגע באחת
מזכויותיה כאישה נשואה : שארה (מזון), כסותה (ביגוד), ועונתה
(תנאי מגורים או יחסי אישות).

שאלה מספר 8 – מעמד האישה

- א. (1) במקרה של האינוס בעיר- הדין הוא מוות הן על הגבר (האנס) והן על האישה.
במקרה של האינוס בשדה- הדין הוא מוות לגבר (האנס) והאישה פטורה מכל עונש.
ההסבר לכך הוא שאם הנערה הייתה צועקת בעיר, הנחת היסוד היא שהיו שומעים
את קולה ומונעים מהאונס להתבצע. לפיכך אם לא סייעו לאישה בעיר משמע שלא
צעקה, ומכאן נובע שהאישה היתה חפצה ביחסי האישות לכן דינה כדין האנס-מוות.
לעומת זאת אם האונס התרחש בשדה, הנחת היסוד היא שגם אם האישה צעקה, לא
לא היה מי שיבוא לעזרתה ולכן היא פטורה מכל עונש ורק האנס מומת.
(2) המילים "ובערת הרע מקרבך"- מעידות על תפיסת החטא כמכתים את החברה,
לפיכך הוא רוע שצריך להוקיע ולסלק מישראל. תשובות הגיוניות אחרות : החטא
נתפס/נרמז כניאוף, או : החטא נתפס כפגיעה באל.
המילים "כי כאשר יקום איש על רעהו" מלמדות שאונס הבתולה המאורסת בשדה
נתפס כרצח, לכן מומת האנס לבדו. תשובות הגיוניות אחרות : החטא נתפס כחטא
אישי, כחטא חמור בתחום שבין אדם לחברו.
- ב. ההכרעה בדין עפ"י החוק המקראי שייכת לה', המחוקק, ולבעל אין יכולת להתערב
בהכרעת הדין. לעומת זאת ההכרעה בדין עפ"י החוק החתי נתונה להחלטת הבעל- אם
ברצונו לחיות את אשתו על אף מעשיה יש לו את הזכות לקבוע זאת. בנוסף לכך אם רצונו
של הבעל להמית את אשתו ואת הגבר עימו שכבה- כך יהיה.